

УДК 364.3:328.185]:[343.211.6:347.447.5(100)](045)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.27>

Ольга МАТРОС

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська обл., Україна, 20300

ORCID: 0000-0001-6541-1941

Бібліографічний опис статті: Матрос, О. (2024). Міжнародні гарантії запобігання корупції в системі соціального забезпечення. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 197–201, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.27>

МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття присвячена аналізу міжнародних гарантій запобігання корупції в системі соціального забезпечення. Вона розглядає основні міжнародні правові акти, спрямовані на боротьбу з корупцією, такі як Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції та інші регіональні угоди. Досліджено механізми, що застосовуються для забезпечення прозорості та підзвітності в управлінні соціальними програмами, а також вплив цих заходів на ефективність соціального забезпечення. Особлива увага приділяється найкращим практикам, що можуть бути адаптовані до національних контекстів для зниження ризиків корупції. Стаття підкреслює важливість міжнародного співробітництва та обміну досвідом для вдосконалення національних антикорупційних стратегій у сфері соціального забезпечення.

Крім того, розглядається значення глобальних ініціатив та партнерств у боротьбі з корупцією, включаючи спільні програми технічної допомоги та навчання для урядових та громадських організацій. Висновки підкреслюють важливість комплексного підходу до запобігання корупції, що включає правові, інституційні та технологічні аспекти, а також значення міжнародної співпраці для досягнення сталого розвитку систем соціального забезпечення у глобальному контексті.

Мета дослідження полягає у висвітленні та аналізі основних проблеми імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство та практику, зокрема, виклики, з якими стикаються держави при адаптації міжнародних норм до своїх правових систем. Методологія. Завдяки використанню методів аналізу, синтезу та узагальнення нормативно-правових актів та документів міжнародного значення, встановлено, що важливим завданням на шляху запобігання та протидії корупції в Україні виступає формування та посилення інституційної спроможності органів, що відповідають за запобігання та боротьбу з корупцією, а також на ролі громадянського суспільства та засобів масової інформації в забезпеченні контролю та прозорості. Для вирішення цього завдання необхідною є системна діяльність за низкою основних напрямів. Результати і практичне значення. Аналізуються кейси успішної реалізації антикорупційних заходів у різних країнах, які можуть служити прикладами для інших держав. На основі проведеного аналізу робляться висновки щодо ефективності існуючих міжнародних гарантій та пропонуються рекомендації для їх вдосконалення з метою підвищення стійкості систем соціального забезпечення до корупційних загроз.

Ключові слова: корупція, соціальне забезпечення, міжнародні гарантії, прозорість, підзвітність, інституційна спроможність, громадянське суспільство, міжнародна співпраця.

Olha MATROS

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova ave., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0001-6541-1941

To cite this article: Matros, O. (2024). Mizhнародni harantii zapobihannia koruptsii v systemi sot-sialnoho zabezpechennia [International guarantee for the prevention of corruption in the social security system]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 197–201, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.27>

INTERNATIONAL GUARANTEE FOR THE PREVENTION OF CORRUPTION IN THE SOCIAL SECURITY SYSTEM

The article is devoted to the analysis of international guarantees for the prevention of corruption in the social security system. It examines the main international legal acts aimed at fighting corruption, such as the United Nations Convention against Corruption and other regional agreements. The mechanisms used to ensure transparency and accountability in the management of social programs, as well as the impact of these measures on the effectiveness of social security, were studied. Special attention is paid to best practices that can be adapted to national contexts to reduce corruption risks. The article emphasizes the importance of international cooperation and exchange of experience for improving national anti-corruption strategies in the field of social security.

It also examines the importance of global initiatives and partnerships in the fight against corruption, including joint technical assistance and training programs for government and civil society organizations. The findings emphasize the importance of an integrated approach to corruption prevention, including legal, institutional and technological aspects, as well as the importance of international cooperation to achieve sustainable development of social security systems in a global context.

The purpose of the study is to highlight and analyze the main problems of implementing international standards into national legislation and practice, in particular, the challenges that states face when adapting international norms to their legal systems. Methodology. Thanks to the use of methods of analysis, synthesis and generalization of normative legal acts and documents of international importance, it was established that an important task in the way of preventing and combating corruption in Ukraine is the formation and strengthening of the institutional capacity of bodies responsible for preventing and fighting corruption, as well as on the role of civil society and mass media in ensuring control and transparency. Systematic activity in a number of main directions is necessary to solve this task. Results and practical significance. Cases of successful implementation of anti-corruption measures in various countries are analyzed, which can serve as examples for other states. Based on the analysis, conclusions are drawn regarding the effectiveness of existing international guarantees and recommendations are offered for their improvement in order to increase the resilience of social security systems to corruption threats.

Key words: *corruption, social security, international guarantees, transparency, accountability, institutional capacity, civil society, international cooperation.*

Актуальність проблеми. Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої є надзвичайно важливим для багатьох країн світу. Це повною мірою стосується і України, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Корупція в сучасних умовах стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу України. Вона негативно впливає на різні сторони суспільного життя, зокрема економіку, політику.

Серед механізмів запобігання та протидії корупції в Україні досить довго пріоритет у державній антикорупційній політиці віддавався удосконаленню населенню правової сфери, регулюванню економічних відносин, жорсткому покаранню винних у вчиненні корупційних діянь тощо. Але досвід показав, що більшість законів та заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією, на практиці не дали позитивних результатів. Причини такого незадовільного стану справ великою мірою пов'язані з культурою, менталітетом, традиціями корупційної діяльності в органах державної влади й правоохоронних органах.

Тому важливим завданням на шляху запобігання та протидії корупції виступає формування антикорупційної культури суспільства. Отже, зниження корупційної активності громадян можливе за рахунок формування антикорупційної культури суспільства, зокрема негативного ставлення громадян до корупції та готовності протидіяти їй. В Україні потрібно створити сприятливі умови для розвитку соціальної (тобто політичної, економічної, правової, моральної) культури громадян, низький рівень якої нівелює антикорупційний ефект від правових, судових, управлінських та інших реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема пошуку ефективних технологій, форм і методів попередження корупції та формування у громадян України антикорупційної правосвідомості та культури, негативного ставлення до корупційних злочинів стає однією з важливою у суспільстві, загалом у сфері соціального забезпечення. Основні причини поширення корупційних явищ, наслідки та механізми протидії корупції, а також концепції адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні аналізували вітчизняні дослідники В. Литвиненко, М. Мельник, А. Мовчан, С. Невмержицький, М. Романов та інші.

Метою статті є аналіз та обґрунтування особливостей формування антикорупційної культури українського суспільства в системі соціального забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Корупція є явищем, що переслідує людство практично з моменту виникнення найперших, організованих за допомогою певних правил, форм його існування. Пустивши коріння в усі сфери функціонування держави, корупція здатна поставити під загрозу існування економічної системи та громадянського суспільства, що перебувають на етапі становлення. Тому подолання корупції перетворюється у надзвичайно складну проблему.

Слід відмовитись від спрощеного сприйняття проблеми, як прояву незадовільного управління чи неналежної реалізації правових приписів особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Враховуючи особливості сучасної корупції, які були детально, науковці роблять висновок про неможливість її ліквідації або стійкого зведення до незначного рівня за допомогою короткострокової цільової програми. Більш того, корупція без постійної протидії їй має властивість розширюватися.

Враховуючи це, антикорупційна діяльність повинна бути постійною функцією держави і турботою всього суспільства на основі створення стабільних загальнонаціональних основ запобігання та протидії корупції, що розраховані на тривалу історичну перспективу.

Міжнародні нормативно-правові акти в цій сфері мають єдину мету – встановити загальні стандарти боротьби проти корупції на національному рівні через її криміналізацію та впровадження заходів для запобігання корупції.

Одним із перших міжнародних документів щодо боротьби з корупцією була «Декларація ООН про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» від 16 грудня 1996 року проголошена Генеральною Асамблеєю (Декларація ООН, 1996), а також Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб 1996 року.

Значним міжнародним досягненням у сфері протидії корупції стало ухвалення Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй Конвенції ООН проти корупції 31 жовтня 2003 року. Сьогодні це єдиний універсальний юридично

обов'язковий інструмент для боротьби з корупцією. Так, 181 країна-підписант Конвенції здійснюють заходи, рекомендовані документом для подолання корупції.

Згідно зі статтею 5 Конвенції ООН проти корупції, яка була ратифікована Україною 18 жовтня 2006 р., кожна держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами та державним майном, чесності й невідкупності, прозорості й відповідальності. Вироблення будь-якої політики має починатися з визначення місії – головної загальної мети діяльності, що розкриває призначення цієї діяльності (Конвенція ООН проти корупції, 2003).

Для України Конвенція набрала чинності 1 січня 2010 року, тобто Україна офіційно взяла на себе зобов'язання виконувати положення Конвенції. Фактично Україна почала виконувати взяті на себе зобов'язання у 2014 році шляхом прийняття Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки.

Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення можливих корупційних ризиків у діяльності державних службовців, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків. Розглядаючи зазначені питання, слід нагадати низку положень міжнародних актів, які спрямовані на встановлення правил доброчесної поведінки.

Зокрема, це ст. 8 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, яка встановлює вимогу щодо розроблення та прийняття країнами – учасницями Кодексів поведінки державних посадових осіб, а також рекомендацію щодо запровадження заходів і систем, які: – сприяють тому, щоб державні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо під час виконання своїх функцій; – зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб; – встановлюють відпові-

дальність державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти.

Проте, як показують оприлюднені результати соціологічних досліджень, діяльність правоохоронних органів, спрямована на виявлення та притягнення до відповідальності корупціонерів, суттєво не впливає на процес зменшення рівня корупції. Зважаючи на це, для забезпечення більшої ефективності протидії корупції особливого значення набувають заходи щодо її запобігання та профілактики, особливо на місцевому рівні.

Таким чином, на сьогодні є необхідність підвищення професійного рівня та доброчесності посадовців, зменшення кількості корупційних ризиків, формування негативного ставлення громадян до корупції як способу вирішення своїх проблем шляхом запровадження антикорупційних соціально-просвітницьких програм у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах усіх форм власності, стимулювання громадської підтримки дій влади щодо запобігання і протидії корупції через забезпечення доступу фізичних, юридичних осіб, об'єднань громадян до інформації про діяльність обласної влади, залучення громадськості до контролю за законністю й ефективністю використання державного та комунального майна, бюджетних коштів, сприяння активізації інформаційного обміну між органами державної влади й органами місцевого самоврядування та об'єднаннями громадян, засобами масової інформації.

Ще одним важливим документом міжнародного рівня є – Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію. Цей документ передбачає криміналізацію корупційних дій як у публічному, так і в приватному секторах, а також забезпечує міжнародну співпрацю у розслідуванні та переслідуванні корупційних злочинів (Конвенція ООН, 1999).

Конвенція Ради Європи про цивільно-правову відповідальність за корупцію. Метою цього документа є забезпечення ефективних засобів правового захисту для осіб, які зазнали шкоди від корупційних дій (Цивільна конвенція ООН, 2005).

Група держав проти корупції (GRECO) – GRECO є механізмом Ради Європи для моніторингу виконання антикорупційних стандартів. Вона проводить оцінку національних антико-

рупційних заходів та надає рекомендації для їх покращення.

Рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD): OECD розробляє рекомендації щодо запобігання корупції у сфері державного управління, включаючи соціальне забезпечення, а також проводить дослідження та надає технічну допомогу (OECD, 2023).

Міжнародні стандарти антикорупційного комплаєнсу ISO 37001. Цей стандарт встановлює вимоги до системи управління антикорупційним комплаєнсом, яка може бути впроваджена у будь-якій організації, зокрема в органах соціального забезпечення.

Директива Європейського парламенту і Ради ЄС 2017/1371 про боротьбу з шахрайством, яке шкодить фінансовим інтересам Союзу, за допомогою кримінального права. Цей документ встановлює заходи для запобігання та переслідування шахрайства та корупції, що впливають на фінансові інтереси ЄС, включаючи соціальні програми (Директива, 2017).

План дій ООН щодо запобігання та боротьби з корупцією у державних установах. Цей План передбачає заходи для підвищення прозорості, підзвітності та ефективності державних установ, зокрема у сфері соціального забезпечення.

Антикорупційні стратегії та програми на національному рівні, які базуються на міжнародних рекомендаціях. Багато країн розробляють власні антикорупційні стратегії та програми, враховуючи міжнародні стандарти та рекомендації, що забезпечує гармонізацію національних заходів з міжнародними вимогами.

Ці документи створюють нормативно-правову базу для запобігання корупції в системі соціального забезпечення на міжнародному та національному рівнях. Вони забезпечують координацію зусиль різних країн та організацій у боротьбі з корупцією та сприяють створенню ефективних механізмів для запобігання корупційним правопорушенням.

Висновки. Отже, запобігання корупції в системі соціального забезпечення є важливим завданням для будь-якої держави. Міжнародні гарантії допомагають забезпечити прозорість, підзвітність та ефективність у використанні ресурсів, призначених для соціального забезпечення. Міжнародні гарантії запобігання

корупції включають рекомендації щодо створення та вдосконалення законодавчої бази. Це включає прийняття антикорупційних законів, встановлення відповідальності за корупційні правопорушення та створення спеціалізованих органів для боротьби з корупцією. Впровадження міжнародних стандартів та рекомендацій допомагає країнам боротися з корупцією та забезпечувати справедливий розподіл соціальних благ.

Перспективи подальших досліджень. Подальшим є вивчення впливу цифрових технологій та інновацій на запобігання корупції у сфері соціального забезпечення. Обговорюється потенціал використання блокчейн-технологій для забезпечення прозорості та запобігання зловживанням, а також роль міжнародних організацій у підтримці країн, що розвиваються, у впровадженні таких технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларация ООН про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 року, № 995_369. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_369#Text (дата звернення: 3.07.2024).
2. Директива Європейського парламенту і Ради ЄС 2017/1371 про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами від 5 липня 2017 року № 984_008-17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#Text (дата звернення: 3.07.2024).
3. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. № 995_j51. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 2.07.2024).
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. №994_101, ратифікована Законом України від 18.10.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 2.07.2024).
5. Організація економічного співробітництва та розвитку від 28 червня 2023 року. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ta-rozvitku> (дата звернення: 3.07.2024).
6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4.11.1999 № 994_102, ратифікована Законом України від 6.03.2005 р. №16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення: 3.07.2024).

REFERENCES:

1. Deklaraciya OON pro borot'bu z korupciyeyu i xabarny'cztvom u mizhnarodny'x komercijny'x operacijax [UN Declaration on Combating Corruption and Bribery in International Commercial Transactions]. 995_369 vid 16.12.1996 r. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_369#Text [in Ukrainian].
2. Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu i Rady YeS 2017/1371 pro borotbu z shakhraistvom, spriamovany proty finansovykh interesiv Soiuzu, kryminalno-pravovymy zasobamy [Directive 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of the EU on combating fraud directed against the financial interests of the Union by criminal law means]. 984_008-17 vid 5.07.2017 2003 r. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#Text [in Ukrainian].
3. Konventsiiia OON proty koruptsii [UN Convention against Corruption]. 995_j51 vid 31.10.2003 r. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [in Ukrainian].
4. Kryminalna konventsiiia pro borotbu z koruptsiiei [Criminal Convention on Combating Corruption]. vid 27 sichnia 1999 r. №994_101, ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 18.10.2006 r. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text [in Ukrainian].
5. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytku [Organization of economic cooperation and development]. vid 28.06.2023 r. (n.d.). *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ta-rozvitku> [in Ukrainian].
6. Tsyvilna konventsiiia pro borotbu z koruptsiiei [Civil Convention on Combating Corruption]. №16 vid 6.03.2005 r. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text [in Ukrainian].